

DE SPIL VAN VAKMANSCHAP

Vakbekwaam redeneren is een voorwaarde voor juiste en passende hulp. Harrie van Leeuwen en Marca Geeraets schrijven over de uitdagingen en obstakels om elkaar beredeneerd te informeren, te bevragen en gezamenlijk te besluiten over wat passende hulp is.

HARRIE VAN LEEUWEN EN MARCA GEERAETS

We zijn erg blij dat Kind en Adolescent Praktijk ons de ruimte biedt voor acht columns waarin we een aantal theoretische en praktische aspecten van vakbekwaam redeneren in de jeugdzorg mogen beschrijven. De jeugdzorg staat immers voor grote uitdagingen. Elk evaluatierapport dat over de staat van de jeugdzorg verschijnt, laat opnieuw zien dat het anders moet. En hoe makkelijk het ook is om vervolgens te wijzen naar systeemfouten en financiële problemen, we zijn het als professionals verplicht om ook eens te kijken naar de wonderlijke staat van onze beroepsuitoefening. Want voor jeugdigen en hun ouders is de jeugdzorg een loterij. Wie je krijgt, welke discipline, welk theoretisch paradigma, welk type ervaring, welke specialisatie is over het algemeen bepaald door het toeval van beschikbaarheid. Met de regionale fragmentatie van het zorglandschap is de praktijkvariatie groot. Dit is niet alleen voor cliënten nadelig, het maakt het ook onmogelijk dat beroepskrachten een krachtig tegenspel kunnen bieden tegen ongewenste beleidskeuzen. We zijn het eenvoudig onvoldoende met elkaar eens over wat de bedoeling is van ons vak om serieuze tegen-

spraak te kunnen bieden. Dus laten we het met elkaar hebben over de kernwaarden en kernkwaliteiten van onze beroepsuitoefening. Over onze professionaliteit. Over hoe we het voor elkaar kunnen krijgen om echt integraal te redeneren en geïntegreerd samen te werken bij complexe problematiek.

We hopen bij te dragen aan een grotere bekendheid van het onderwerp en willen laten zien hoe belangrijk het is om vakbekwaam redeneren op te nemen in de beroepsopleidingen. We hopen ook een overtuigend pleidooi te leveren voor de samenbindende kracht die kan ontstaan als alle beroepsgroepen ernst gaan maken met het onderzoeken en onderwijzen van vakbekwaam redeneren binnen hun discipline. Vakbekwaam redeneren is de spil van je vakmanschap en daarover moet je een gesprek kunnen voeren met collega's.

Wat is het en wat willen we ermee?

Vakbekwaam redeneren is het redeneerproces waarmee beroepskrachten de beslissingen onderbouwen die ze telkens moeten nemen, vanaf het moment van aanmelding tot het beëindigen en evalueren van hun professionele bemoeienis. Het maken

van verklarende analyses ofwel casusformuleringen behoort daar ook toe. Zorgvuldig onderbouwde casusformuleringen vergroten de kans op 'in 1 keer raak' zodat we niet onnodig hoeven door te verwijzen en doelgerichter werken op basis van goede argumenten.

De kennis over vakbekwaam redeneren komt vanuit verschillende wetenschappelijke bronnen. Allereerst is er de kennis over de verschillende vormen van redeneren en de regels die gelden voor een geldige redenering. Die kennis leidt ook tot de vaardigheid om drogredeneringen te herkennen. Deze kennis is verzameld in de formele en informele logica. Daarnaast heeft de cognitieve psychologie veel inzichten verschaft in onze geneigdheid tot redeneerfouten en verkeerde beslissingen. Deze natuurlijke en soms evolutionair bepaalde neiging tot bias en reactievoorkeuren in situaties waarin we moeten beslissen, kent inmiddels een rijke theorievorming. Ook onderzoek op het gebied van de besliskunde heeft veel kennis geleverd. Een deel daarvan is bruikbaar gebleken in de alledaagse praktijk van besluitvorming in de hulpverlening. In de komende columns willen we royaal gebruik maken van de kennis die er

in andere zorgsectoren is ontwikkeld en laten zien dat deze van waarde is voor de jeugdzorg. Hoewel we bij andere sectoren begrippen en theoretische concepten kunnen lenen zullen we de praktische kant zelf moeten ontwikkelen. De praktijk is specifiek voor elk beroep en specifiek wat betreft de inhoud voor de jeugdzorg.

Waar willen we straks staan?

Wanneer we het vakbekwaam redeneren als uitgangspunt nemen, kunnen we vandaaruit verklaren waarom en hoe disciplines elkaar aanvullen. Welke (onder)delen van het redeneerproces moeten komen van welke disciplines? Dat kan alleen als we op de hoogte zijn van de redeneerwijze van die disciplines. En als we kunnen beoordelen of de kwaliteit van de aangeboden redenering hout snijdt. Dat betekent dat we de discussie over multidisciplinariteit moeten verruimen van het beperkte begrip bevoegdheid naar de specifieke deskundigheid. Churchill schijnt ooit gezegd te hebben dat als twee mensen het met elkaar eens zijn, er een overbodig is. Als twee disciplines op dezelfde manier over de problematiek redenerend tot dezelfde conclusie komen met dezelfde argumenten, is een disci-

pline overbodig. Maar als ze vanuit hun eigen specifieke vakkennis langs verschillende redeneringen elkaar aanvullen en tot eenzelfde ruimere conclusie komen, die ze afzonderlijk niet hadden bereikt, is er sprake van ware multidisciplinaire besluitvorming. Hoe mooi zou het zijn als de beroepsopleidingen de aankomende professionals juist voor die taak zouden opleiden?

Vakbekwaamheid is meer dan betaalde liefde. Jeugdigen en hun ouders zoeken onze hulp in eerste instantie vanwege onze deskundigheid. Ze huren onze denkkracht in voor problemen die ze zelf niet kunnen oplossen, voor zorgen die niet vanzelf weggaan en klachten die hun dagelijks functioneren belemmeren. Het ligt dus voor de hand dat we in de beroepsopleiding veel aandacht besteden aan de ontwikkeling van die professionele denkkracht. En je mag ook verwachten dat er vervolgens in bij- en nascholingen veel aandacht uitgaat naar onderhoud en verbetering. Helaas. Wie in deze context de term vakbekwaam redeneren (of klinisch redeneren) wel eens tegenkomt, mag zijn vinger opsteken.

Er wordt in de opleiding van psychologen en orthopedagogen wel

aandacht besteed aan het hypothetico deductief model van het diagnostisch onderzoek (ook wel als de regulatieve cyclus beschreven), maar daarbij gaat het vooral om de stappen en niet zozeer om het redeneerproces dat eraan ten grondslag ligt. Het gaat om kennis die als input dient voor het vakbekwaam redeneren. Het redeneerproces zelf en de belemmerende en bevorderende factoren ervan zijn niet het onderwerp.

Het doel van vakbekwaam redeneren is tot verantwoorde besluiten komen en vermijdbare fouten vermijden. Vermijdbare fouten kunnen inschattingfouten zijn of verkeerde keuzes, omdat we de andere opties niet hebben overwogen. We kunnen iets verkeerd uitvoeren of iets goeds nalaten; fouten door commissie of fouten door omissie. We weten al zoveel over de kwetsbaarheden van vakbekwaam redeneren en de invloed van omstandigheden die kunnen leiden tot dergelijke fouten dat we ze morgen kunnen gaan gebruiken. Hoe bewuster we ons zijn van de kwaliteiten die we hebben en waar onze uitdagingen liggen, des te voortvarender we er mee aan de slag kunnen. Als de ambitie is om effectief en efficiënt integraal te kunnen werken, laten we daar dan in investeren.